

Poverjenik v hotelu (o dveh romanih Renata Baretića)

Durđa Strsoglavec

Prispevek¹ predstavlja romana Osmi poverjenik in Hotel Grand hrvaškega avtorja Renata Baretića, v katerih prihaja do trkov in razhajanj med različnimi prostori, kulturami, jeziki, idiolekti, izkušnjami, civilizacijskimi krogi in svetovnimi nazori, med z jezikom in pripadnostjo ograjenimi svetovi.

Osmi poverjenik

Leta 2003 je na Hrvaškem izšel roman *Osmi poverjenik* (*Osmi poverjenik*, v slovenščini 2006) Renata Baretića. Zgodbo o mladem perspektivnem hrvaškem politiku, ki ga zaradi insceniranega škandala kazensko pošljejo na najoddaljenejši hrvaški naseljeni otok, in sicer kot poverjenika vlade, da bi končno vzpostavil lokalno samoupravo na samovoljnem in ne samo od matične domovine, temveč tudi od sveta odrezanem hrvaškem ozemlju – otoku Trečiću, je literarna kritika prepoznala kot najboljši roman leta in ga nagradila s petimi (praktično vsemi) literarnimi nagradami.² Na Baretićevem imaginarnem Trečiću živijo starci, upokojenci, ki so nekoč delali v Avstraliji, dva državljana BiH v eksilu, Aboridžini, skrivnostni svetilničar in en sam mlad človek. Na otoku ni elektrike, ni trajektne povezave, ni telefona, kaj šele signala mobilne telefonije, vse je drugače – ljudje živijo drugače, jedo in pijejo drugače, funkcionirajo drugače, razmišljajo drugače in, kar je najbolj nenavadno, govorijo drugače.

Kot da ta in takšna drugačnost že sama po sebi ni zadosti mučna za kazensko premeščenega in na vseh ravneh izoliranega politika Sinišo Mesnjaka, mu izvršitev naloge in življenje nasploh grenijo trmasti in svojeglavi otočani, ki jih vzpostavitev lokalne samouprave niti najmanj ne zanima (vse, kar potrebujejo za življenje, jim pripeljejo iz Italije, kar financira Trečićan Bonino

1 Prispevek je nastal v sklopu raziskovalnega programa št. P6-0265, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

2 Nagrada Ksaverja Šandorja Gjalskega za najboljšo prozno delo, letna nagrada Republike Hrvaške Vladimirja Nazorja, letna nagrada Matice hrvaške Augusta Šenoec, letna nagrada časopisa *Vjesnik* Ivana Gorana Kovačića in nagrada knjižnega sejma v Pulju Kiklop.

iz Avstralije), zatem aboridžinska zdravilka, pornozvezda v izgnanstvu, italijanski švercarji, bosanski svetovljan, o katerem se ne ve, kaj je, neverjeten pustolovec ali navaden lažnivi kljukec, z matematiko obsedeni svetilničar, ki se boji čustev, invalidni lovec na sredozemske medvedjice ..., predvsem pa otoško narečje. Tako že osmi po vrsti poverjenik hrvaške vlade na hrvaškem otoku nujno potrebuje prevajalca v hrvaščino, da bi se lahko sporazumeval z otočani, ki govorijo (za zagrebškega prišleka – pa tudi za bralca) neverjetno *trećićanščino*, zmes dalmatinskih govorov, avstralske angleščine, svojevrstnih italijanizmov in anglizmov ter posebnih sociolektov (v slovenskem prevodu pa zmes primorskih govorov in slovenske pogovorščine).

Pozno popoldne tega dne je poverjenik, otečen, izčrpan zaradi ubijalske bolečine in obešen na Tonina, komaj prišel do hiše Bartula in Muone Kvasinožić.

»Smuo voas aspetoali črez puo uri, trej kvoatri ...« je rekel Bart namesto pozdrava. »Ala, puojte u harm ...«

Z ulice sta vstopila skozi velika vrata iz debelih, črno pobarvanih desak. Bart je zaklenil za njima in pokazal Siniši, naj se usede v zlizan naslanjač sredi vinske kleti. Potem je vzel veliko keramično skodelico, odpihnil iz nje prah in jo napolnil z dobrima dvema decilitroma nekakšnega žganja.

»Nnnn ...« se oglasi poverjenik, odmahne z roko in odkima.

»Nej se stroašit, poveri, donbi fried. Tojo nij zoate, ic fo maj tuls,« odvrne Bartul z nasmeškom in iz predala vzame kuhinjsko krpo, v katero so bile zavite dvoje zobarske klešče, večje in manjše. Gostitelj jih obriše z isto krpo in jih z glavo potopi v tisto skodelico. »Dizinfekša!«

Skozi manjša stranska vrata stopi Muona, ritasta in zibajoča se, z iskreno dobrodušnim nasmeškom, v oblačilih, med katerimi ni bilo dveh stvari enake barve. [...]

»Nnnn ...« jo pozdravi poverjenik z bolečo grimaso in s prstom pokaže na levo stran čeljusti.

»Aupen, aupen ...« mu blago ukaže Muona in se materinsko nasmiha. »Lajta!« se avtoritativno obrne k možu, ko je poverjenik poskusil odpreti usta. Bartul iz žepa svojega kombinezona potegne ročno baterijo in ji jo poda.

»Poveri, no kjua ... Must pulit aut. Spulti ...« postavi Muona, 'dotoresa av ol betegi', diagnozo po tem, ko je celo minuto gledala v sedmico levo spodaj in jo narahlo pritiskala s kazalcem. [...]

»Noankuoli mi nij hušt tojo deluo, peruo deso ...« reče kakor sam zase stari Kvasinožić, vzame večje klešče iz tiste skodelice z žganjem in si jih začne poznavalsko ogledovati v nasprotni svetlobi.

»Bart, pliz ...« ga okrega Muona in iz žepa potegne dva zavitka. »Toj deso ...« se spet obrne k Siniši, odvijje manjši zavitek in mu pokaže zeliščno kroglico, »toj pej lejta ... Puole.«

Drugi zavitek, za pozneje, je dala nazaj v žep, kroglico iz manjšega zavitka pa je postavila točno na poverjenikov zob.

»Nau bajtit. No žvoči! Don ču, đasta bajt, strang, stranga ... Ben ... Haldit sau. Nau vi vejt.«

Siniša je močno grizel vse bolj grenko kroglico, vprašujoče dvignil obrvi in se z roko udaril po uri.

»Puo uri,« odvrne Muona, »halfa naua. Halditajt, dantiven movv.« [...]

»Muona, buo poveri uostuo par vitu?« je vprašal Bartul in hlinil strašno zaskrbljenost. »Si duobruo zmoahala toji nestetik?« (Baretić 2006a: 128–130.)³

Siniša dobi uradnega prevajalca v osebi edinega mladeniča na otoku, Trećića-na Tonina, ki se na (najsodobnejšo) knjižno hrvaščino resnično spozna, saj se je

3 »Predvečer toga dana, natečen i iscrpljen ubitačnom boli, pridržavajući se za Toninovo rame, poverjenik je doteturao do kuće Bartula i Muone Kvasinožić.

– Smuo vi aspetuoli zoa puo uri, trej kuoarti... – rekao im je Bart umjesto pozdrava. – Ale, rejte voa kuonobu.

S ulice su ušli u konobu, kroz velika vrata od debelih, crno obojenih dasaka. Bart je odmah nanovo zakračunao vrata za njima i nehajno pokazao Siniši da sjedne u trošnu fotelju nasred konobe. Potom je uzeo veliku keramičku šalicu, puhnuo u nju da izbaci prašinu i natočio unutra dobra dva decilitra nekakve rakije.

– Nnnnn... – javi se povjerenik, odmahujući dlanom i glavom.

– Ni se buojoat, poveri, donbi freid. Tuo ni zoa te, ic fo maj tuls – odgovori Bartul uz osmijeh, pa iz ladice izvuče kuhinjsku krpu u kojoj su bila zamotana dvojna zubarska kliješta, veća i manja. Domaćin ih obriše tom istom krpom, pa potopi naopako u onu šalicu: – Dizinfekša!

Uto u konobu, kroz manja stražnja vrata, uđe Muona. [...]

– Nnnnn... – pozdravi je povjerenik, uz bolnu grimasu, upirući prst lagano u dno lijeve čeljusti.

– Aupen, aupen... – zapovijedi mu ona blago, smiješeći se majčinski. – Lajta! – obrati se autoritativno svome mužu čim je povjerenik poslušno otvorio usta. Bartul joj hitro iz džepa na svom kombinezonu doda ručnu baterijicu.

– Poveri, no kjua... Must pulit aut. Spouknit... – postavi Muona, 'dotoresa av ol betegi', dijagnozu, nakon što mu je punu minutu gledala u sedmicu lijevo dolje i lagano po njoj tapkala kažiprstom. [...]

– Južveli mi ni gušti va uvijen posle, ma deso... – procijedi, tobože samo za sebe, stari Kvasinožić i izvuče veća zubarska kliješta iz one šalice s rakijom, pa ih stane znalački promatrati u kontrastjetlu.

– Bart, pliz... – smireno ga ukori Muona, vadeći iz džepa na pregači dva papirnata smotuljka. – Uvaj deso... – obrati se ponovo Siniši, odmotavajući manji i vadeći iz njega kuglicu od bilja ... – en uvaj lejta... Potla.

Drugi smotuljak, taj za poslije, vratila je u džep, a kuglicu iz manjega postavila je točno na bolni povjerenikov zub.

– Nau bajtit. No žuoč! Don ču, đasta bajt, strang, stranga... Buon... Haldit sau... Nau vi vejt.

Siniša, čvrsto grizući sve gorču lopticu, upitno uzvine obrve i lupne se po ručnom satu.

– Puo uri – odgovori Muona – halfa naua. Halditajt, dantiven movv. [...]

– Muona, tje nuon priziviet poveri? – upitao je Bartul, hineći strašnu zabrinutost. – Si duobro parituola ti nestetik?« (Baretić 2003: 135–137.)

je naučil iz časopisja (na vsesplošno izolirani Trečić časopisje seveda ne prihaja, za Tonina ga hranita zakonca z otoka Drugića, zadnjega kosa hrvaškega oze-mlja, kamor še vozi trajekt (in sicer z otoka Prvića), kamor še seže signal mobilnega omrežja in kamor se Tonino z barko odpravi vsakih nekaj mesecev, da uredi zadeve glede prevajalskega honorarja, svetilničarjeve plače in podobno).

Kot si je Renato Baretić izmislil otok Trečić, je skonstruiral tudi otoški govor, zato je lik prevajalca v prvi vrsti nujen za bralca, ki Baretićevega izmišljenega jezika ne more čisto do konca razumeti, zagrebški politik pa se zaradi nerazumevanja govora otočanov in nezmožnosti komunikacije v istem kodu pogosto znajde v stresni situaciji.

Izredna jezikovna večplastnost in mimetičnost⁴ romana *Osmi poverjenik* pa se ne konča pri protistavah skonstruiranega otoškega narečja, njegovega prevajanja v hiper(politično)korektno hrvaščino in urbane, zagrebške pogovorščine. Baretić z idiolektom karakterizira tudi neavtohtone prebivalce otoka, zelo izrazito na primer bosansko-hercegovaškega ubežnika Selima (v slovenskem prevodu je ta idiolekt dosežen s prilagojenim besedjem in skladenjskimi vzorci).

»Za vas je, torej, vse skupaj navadna zajebancija!«

»Ni zajebancja, ampak birad sodelovao zoptimistom,« odgovori poverjeniku Selim, z vsemi tistimi naglasi, redukcijami in v isti sapi izgovorjenimi besedami, kot da je šele včeraj zapustil rodno Fojnico, če mu je sploh rodna. »Kosi že omeno zajebancjo, aveš, koje Fata prišla doma obtreh zjutri, pajo Mujo praša, kje je tako dolgo. Paprav Fata: zajebala sam se. Kâko zajebala, praša Mujo, Fata pareče: tako koti, ko prideš pozno, parečeš: oprost, Fata, zapio sam se.«

Čeprav je Siniša vic že poznal, se mu je obraz vseeno razvlekel v nasmeh, najbrž zaradi prepričljive interpretacije.

»Vidiš, tojeto, očem ti góvorim. Malo se nâsmeješ pa gre. Tosam tud Mejđoru stokrat reko, dvigni malo tazgorno ustnco, ona je povezana znosom, nos gre dočela, za čelom pamaš možgane, toje vse póvezano. Tisi lahko resan ko prerok, ampak ne več kotri dni. Ampak kurac, tip je resan pa konac. In kje je danas?«

4 Baretićev Trečić je resda majhen otok, vendar se na njem dogajajo velike zgodbe, upovedene na več jezikovnih ravneh, kar je kot največjo odliko romana označila hrvaška literarna kritika, pa tudi literarna zgodovina. »Malo hrvaških pisateljev je z večjo pripovedno večino in razumno motivacijo v eni knjigi uporabilo več jezikovnih ravni od Baretića v Osmem poverjeniku. V tem romanu ob mojstrski rabi avstralskih anglizmov in beneške čakavščine dalmatinskih otokov odmeva tudi zrela štokavska fraza otoških Bosancev, sliši pa se tudi novorek nekega lokalnega instantnega domoljuba, glavni junak pa govori, kakor da bi prišel iz kakšnega liberalnega učbenika hrvaščine.« (Prosperov Novak 2004: 280, prevedla avtorica članka.)

»Pardon, kdo je ta gospod, ki ga omenjate?« vpraša Tonino. Siniša ga, že precej omamljen od slivovke (»Kaj, odkod, kaj misliš, Taljani prešvercajo vse, čeje treba!«), občudujoče pogleda z enim očesom.

»Vidi ga, kdoje Mejđor?« se razjezi Selim. »Đon Mejđor, jebemti! Premjer bivši, Britanje! Pripovedovao sam tiže, glih tebi! Kosam moro bežat iz Koreje, sespomniš? Pridem jaz v London pa začnem delat za Sači en Sači, oni sos torijevci delàli kampanjo, jaz sam imeo najtežo nalogo, glih tistega Mejđora, kurac ga gleda ... Pripovedovao sam tito, stoposto, kajse zdaj delaš?«

»Selim, to zgodbo bomo nadaljevali drugič,« se oglasi Siniša, ki se mu jezik pošteno zapleta. »Zdaj ti bom rekel samo to, da je to z Majorjem čudovito. Ha, 'Mejđor', ja ... 'Đon Mejđor' ... Pa ta ban Mladen, Karl Malden, ta ... To, da bo model s potniškim avionom napadel Washington, to je tudi fenomenalno, dobra fora, to bi lahko v Hollywoodu prodal ...«

»Ni Vošington, ampak Njujork, stari, tip se kliče Bin Laden. Osama bin Laden. Mije v Rijadu pripovedovao, ko sva bila, pozneje pa v Bilbao en njegov. Sam na vse strani spročo, panič, kurac, vi politiki nič neposlušate. Osama pa je en taki norac, to bo tud narêdo.«

»Ne ti meni o osami, lepo te prosim, samo poglej, kam sem prišel iz Zagreba.« (Baretić 2006: 62–64.)⁵

Če je z jezikovno mimetičnostjo otoškega miljeja do konca izpeljana ideja o izoliranosti, zaprtosti in nedostopnosti, kar je zavestna odločitev otočanov, ki želijo zadnja leta svojega življenja preživeti kot ponovljeno otroštvo, in o kazni za kompromitiranega politika, ki je postal prevelika grožnja vladajoči koaliciji,

5 »– Vidiš, evo, to je to štata govorim. Nasmiješ se i sve ide. To sam i Mejđoru ponavljo sto puta, digni bolan malo tu gornju usncu, ona je povezana s nosom, nos ti ide do čela, a iza čelat je mozak, sve je to međuuslovljeno. Moš ti bit ozbiljan ko prorok, al ne više otri dana. Al kurac, on ozbiljan pa ozbiljan. I đe je danas?

– Pardon, tko je gospodin kojeg spominjete? – upita Tonino, Siniša ga, već prilično omamljen šljivovicom ('Šta odakle, jadan ne bio, prošvercaju Italjani sve šta čeljadetu treba!'), impresionirano pogleda jednim okom.

– Čuj, ko je Mejđor!?! – razljuti se Selim. – Đon Mejđor, jebote! Premjer bivši, Britanije! Pa pričo sam ti to već, pravo tebi! Kad me protjeralo iz Koreje, sječaš se, došo ja u London i počo radit za Sači en sači, onis torijevcima pravli kampanju i ja dobio najteži zadatak, pravo tog Mejđora, mater mu jebem... Ma pričo sam ti sto posto, štas praviš sad?

– Selime, nastavit ćemo ovu priču drugi put – javi se Siniša, jako petljajući jezikom. – Sad ću ti još samo reć da je krasno sve to s Majorom. Heh, da »Mejđor!« »Đon Mejđor!«... I taj ban Mladen, Karl Malden, taj... To da će taj tip putniškim avionom napast Washington, to je isto fenomenalno dobra spika, to bi mogao i u Hollywoodu prodati...

– Nije Vošington nego Njujork, care, a tip se zove Bin Laden. Osama Bin Laden. U Rijadu mi je sam pričo kad smo bili, i onda opet u Bilbao jedan njegov. Nasve strane sam javljo, ali kurac, vi političari nećete da slušate. A Osama je luđak samo takav, on će to garant i napraviti.

– Nemoj meni pričat o osami, molim te, pogledaj di me bacilo iz Zagreba.« (Baretić 2003: 63–64.)

je z govorno karakterizacijo literarnih oseb, kot so državljana BiH Selim in Zehra, predsednik vlade z govorno napako, telesni stražar brez smisla za ironijo, politik Siniša z urbano zagrebško govorico, Aboridžinka Muona z mešanico trećićanščine in avstralske angleščine ter prevajalec Tonino z arhaizirano in pretirano »salonsko« knjižno hrvaščino, še nadgrajena. Najbrž je ravno razsežnost jezikovne mimetičnosti *Osmega poverjenika* tisto, zaradi česar je roman prejel pet prestižnih hrvaških literarnih nagrad in zaradi česar je še vedno na seznamu najbolj branih hrvaških knjig (k ponovni priljubljenosti je leta 2018 pripomogel tudi film, posnet po romanu, v režiji Ivana Salaja, hrvaški *kandidat za oskarja za najboljši tujejezični film*). Renato Baretić je na vprašanje, ali se je pri pisanju romana tudi kaj spraševal, kdo in kako bo prevedel vse jezikovne plasti, vse idiome, odgovoril: »Ne, sploh nisem premišljeval o prevajanju, hotel sem samo napisati roman, ki bo vsaj malo opažen na hrvaškem (in njemu podobnih) knjižnem trgu. Uspeh, ki se je tej knjigi zgodil, je dodal tudi nujnost prevajanja in šele sedaj se pravzaprav soočam z zahtevnostjo svojega rokopisa. Če bi vedel, kaj bo sledilo, če bi lahko vsaj zaslutil, kaj vse se bo zgodilo, bi roman najbrž napisal v malo bolj preprostem jeziku. Vendar potem gotovo ne bi dosegel takšnih rezultatov na domačem terenu ...« (Baretić 2006b: 6–12).

Kruno Lokotar (2006: 239) je v spremni besedi k slovenskemu prevodu Baretićevega romana zapisal:

Vendar ves ta idejni svet in vsi ambientni in mentalitetni Trećića ne bi zaživel, če Baretić ne bi bil odličen pripovedovalec, če njegove pozorno postavljene in vodene osebe ne bi govorile živih dialogov. Jezikovna igrivost in zapletenost *Osmega poverjenika* pa je takšna, da roman zahteva prej prepesnitev kot prevod: najpozornejši bralci so naštel vsaj osem jezikovnih ravnin, na katerih je napisan roman. Že ustrezen prevod samo trećićanščine, Baretićeve genialne sinteze južnodalmatinskega otoškega čakavskega ikavskega govora, prepletenega z dalmatinskimi italijanizmi in anglizmi, je podvig, za katerega je treba čestitati tistemu, ki se ga loti. Četudi bi se roman prevedel brez vseh jezikovnih slojev, s katerimi ga je Baretić skladno napolnil, če bi ostala samo najmanjša možna protistava, trećićanščina vs. knjižna hrvaščina, nujna, ker med njima posreduje prevajalec Tonino, bi njegova grandiozna oseba kot svojvrsten Sančo Pansa v telesu Don Kihota zaživela tudi zunaj romanesknega sveta. In roman bi bil vseeno dober.⁶

6 Prevod v makedonščino (*Осмиот повереник*, 2005) dokazuje, kaj povzroči pomanjkljivo oziroma neustrezno prevajanje jezikovnih plasti izvornika. Ker je prevajalec Gligor Stojkovski otoški govor citatno ohranil, torej ga ni prevedel, je s tem makedonske bralce prikrajšal za razumevanje najpomembnejšega diskurza romana. Poleg tega, da bralec delov, ki so v prevodu ohranjeni v

Hotel Grand

Renato Baretić je Trečić, »majhen otok za velike zgodbe«, vpeljal tudi v svoj tretji roman, in sicer *Hotel Grand* (2008, v slovenščini 2011), ki je zgodba v zgodbi (v zgodbi). Prva zgodba je zgodba o odraščanju v družini, ki se med vojno po razpadu Jugoslavije v devetdesetih letih 20. stoletja nekje v Dalmaciji preživlja z vodenjem javne hiše. O tem s petnajstletno distanco pripoveduje nekdo, ki se z imenom Condoleezo periodično oglašja na literarnem blogu, ki ga piše Julio. Condoleezo si želi komentarjev glede obrtniške izvedbe svojega besedila, ker pa gre za blog, dobi tudi vse kaj drugega (kot je na spletnih forumih pač v navadi), kar tvori drugo zgodbo. Znotraj te zgodbe pa se izoblikuje še nekaj drugih zgodb.

Julio pravi:

Močno si zabredel, bi rekel. Še vedno se mi zdi OK, ampak pob se mi zdi nekam prepameten, a ne? Mislim, z govorom pa z vsem, je malo preveč odrasel 'za svoja leta'.

Zdej te resno sprašujem: je to avtobiografska proza al ni?

Kokerkol, malo pazi v zgodbi prvoosebnega pripovedovalca: začel si vrivat dialoge, v prvem delu pa jih ni bilo. Pazi, da se ti te dve pripovedne črte ne začneta preveč prekrivat v stilu in si postajata podobne. Štekaš? Sploh pa je malo preveč dialogov za moj okus. Na celi strani, strani pa pol, imaš samo dialog. Koker pa sem uspel razbrat, to le ni radijska drama, ampak proza. (Baretić 2011: 44.)

izhodiščnem jeziku, ne razume, ga ovira tudi dejstvo, da so ti deli v latinici, v katero makedonska cirilica prehaja brez kakršnegakoli signala, ki bi bralca opozoril na spremembo jezikovnega koda. Latinica bralcu povzroča težave tudi, kadar jo prevajalec uporabi pri zapisovanju zemljepisnih lastnih imen in blagovnih znamk, pa tudi pri zapisovanju avstralske angleščine, ki jo govorijo Baretićeve literarne osebe. Na primer »Poveri, no kjaa... Must pulit aut. Spouknit... - ja postavi Myona dijagnozata, dotoresa av ov betegi, otkaako cela minuta ja gledaše sedumkata levo dolu i otkaako nekolku pati ja čukna so pokazalecot.« (Baretić 2005: 153). Poleg tega se prevajalcu večkrat zgodi, da »pozabi«, da se je odločil zemljepisna lastna imena, blagovne znamke in avstralsko angleščino zapisovati v latinici, zato v prevodu sobiva dvojno zapisovanje, kar bralcu že tako oteženo recepcijo makedonskega prevoda še bolj oteži. Prav tako je opazno, da je prevajalec včasih pozabil tudi to, da prevaja iz sintetičnega v analitični jezik.

Kot navaja Meta Grosman (1997: 25), je književni prevod, ne glede na to, ali je bil zvest posnetek ali prirejena interpretacija, »skozi stoletja štel za poustvaritev pomena ali sporočila izvirmega besedila in je kot tak imel status nadomestka izvornika v jezikovnih skupnostih, ki so uporabljale druge jezike oz. v njihovih literarnih sistemih«. Zaradi neustreznega prevoda ima makedonski nadomestek hrvaškega izvornika v makedonskem literarnem sistemu neprimeren status. Literarni prevod je posebna oblika medkulturnega posredovanja nekega drugega besedila in ima moč, da lahko prenese nekega avtorja in/ali njegovo besedilo v drugo kulturo ter ga s tem povzdigne nad meje njegovega lastnega jezika in kulture. V primeru makedonskega prevoda romana Renata Baretića se je zgodilo ravno narobe.

Takšna struktura romana Baretiću med drugim omogoči bolj ali manj prepričljive rešitve, ki so sproti razčlenjene in sprejete kot dobre ali ovržene kot slabe v komentarjih na blogu, jezikovno raznolikost (kar je stalnica Baretićeve proze in poezije),⁷ metabesedilnost ter premišljevanja o statusu (virtualnega) literarnega besedila in književnosti na splošno, poleg tega pa v avtoreferenčnih delih samoironično tematizira recepcijo svojega prvenca (uspešnice *Osmi poverjenik*) in sprejemanje vsakega naslednjega besedila skozi prizmo njegovega uspeha.⁸

Hotel Grand je gosta mreža tem, literarnih oseb, diskurzov in govoric, ki jo vzdržuje pripoved o desetletnem Filipu, sinu bosansko-hercegovskih ubežnikov, ki pred vojno ob razpadu Jugoslavije pobegnejo na dalmatinsko obalo, kjer vodijo javno hišo v hotelu Grand. »Roman« o življenju med predvsem ukrajinskimi prostitutkami in njihovimi strankami ter telesnimi čuvaji je zgodba o temačni povezanosti kriminalnega podzemlja in politike, zgodba o razmerjih (ne)moči in interesov kapitala, kjer ni prostora za človečnost, po drugi strani pa zgodba o nenavadnem družinskem podjetju, v katerem se mama Ivona trudi organizirati kar se da normalno življenje, oče Dominik pa na svoje zaposlene gleda kot na družinske člane. Svojim prostitutkam celo dovoli obiske družinskih članov (ko pa na primer Oksano obiščeta hčerka Halja in sestra Oleksandra, to povzroči cel kup težav in se precej tragično konča).

Ob marsikateri Dominikovi (pa ne samo njegovi) odločitvi ali dejanju bralec presenečeno povzdigne obrvi. Poleg toplega odnosa do prostitutk je poudarjen tudi hladen odnos do sina in oboje je precejkrat komentirano v odzivih bralcev literarnega bloga, kamor Condoleezo pošilja odlomke »romana«.

7 Podobno kot v prozi Andreja E. Skubica, ki je v enem od intervjujev o odnosu do izrazite jezikovne mimetičnosti poudaril: »Bolj me zanima realistično pisanje, zato nimam izbire; ne morem pesniti, kadar imam določeno vrsto ljudi, ki se jim zgodba dogaja, ampak oni govorijo sami in jaz jim ne smem preprečevati, da govorijo, kot govorijo« (Lesničar - Pučko 2000: 16).

8 »**'Blogovska' oblika romana vam je služila tudi kot metafikcijska igra, v kateri s pomočjo komentarjev uporabnikov nenehno komentirate 'nastajajoči' roman.**

Da, to lahko imenujemo metafikcija, a sem zelo previden z velikimi besedami in definicijami. Moja edina ambicija je ta, da se bralcu dlani prilepijo na platnice in knjige ne izpusti do konca, da pa pri tem ne pišem šund literature, temveč nekaj, kar je kar se da blizu – bog mi pomagaj zaradi teh besed! – umetnosti. Zares ne maram velikih besed, saj se večina mojih literarnih izumov rodi izključno zaradi obrtnih potreb. Tako so nastali tudi blogerski komentarji, saj nikakor nisem mogel najti pozicije pripovedovalca v Hotelu Grand. Ali naj bo to otrok, nekdo, ki se spominja, ali pa vsevedni pripovedovalec? Nič od tega mi ni bilo všeč, še najboljši bi bilo, če bi lahko vse te perspektive kombiniral. A kako to narediti? Tako mi je prišlo na misel, da bo pripoved nastajala na blogu, drugi pa bi komentirali. Namenoma sem naredil veliko napak v besedilu, zato da bi imeli komentatorji kaj pokritizirati, in tako so mi pomagali, da zgodbo prikažem iz več perspektiv.« (Kosmos 2011.)

Videti je, da so nekatere pomanjkljivosti v pripovednem delu *Hotela Grand* namerne, da se potem lahko o njih razpravlja na blogu; na primer Condoleezova opomba sredi pripovedi, da mora znova vpeljati literarno osebo, ki je kar nenadoma poniknila: »(SEM NEKAM BI BILO FINO DAT ZELETA, PRE-DOLGO GA NI)« (Baretić 2011: 88). Razpravlja se na primer o problematičnosti izbire infantilnega pripovedovalca, ko gre za prostitucijo, o pripovedni perspektivi, o govoricah literarnih oseb (predvsem o Oksanini ukrajinščini, Alini angleščini in Dominikovi bosanščini), o preobilju dialogov in narekovajev, o karakterizaciji literarnih oseb, o šibkih mestih pripovedi, o tematiziranju ženskega telesa in o avtobiografskosti. Sodelujoče na blogu namreč zelo zanima, ali gre za avtobiografijo in ali je Condoleezo Filip. In ali se (je) zgodba dogaja(la) v Splitu.

Ob vprašanju, kdo je avtor, in s tem posledično tudi ob vprašanju, ali je zgodba resnična, se na blogu krešejo mnenja, ki usmerjajo in dinamizirajo pripovedni del romana, hkrati pa prinašajo še dodatne informacije o literarnih osebah (ko se na primer na blogu oglasi Filipova otroška prijateljica Halja, ki zdaj v Ukrajini študira »slavistiko, z akcentom na hrvasko književnost in jezik« (Baretić 2011: 208)). Tako se v »blogerski šoli kreativnega pisanja« prepletajo konkretne »obrtiške« teme in načelna razpredanja, seveda pa ne gre brez neumestnih pripomb in vsakršnih drugih *off-topicov*. Načelo hiperteksta je dosledno izpeljano, ko sodelujoči na blogu dejansko dopišejo Condoleezovo zgodbo, torej ponudijo svoj konec in svoje rešitve razpleta. Na koncu pa – na koncu pa se zgodi nekaj, na kar ni nihče računal. Oziroma lahko smo računali, saj so bili indici večkrat eksplicitno in implicitno navedeni, tako v integralnem delu romana kot v Condoleezovih odzivih na literarnem blogu.

Eden od očitkov lastnika bloga Julia Condoleezovemu pisanju je »preveč dialogov za moj okus. Na celi strani, strani pa pol, imaš samo dialog. Koker pa sem uspel razbrat, to le ni radijska drama, ampak proza« (Baretić 2011: 44). V *Hotelu Grand* je res veliko dialogov, poleg tega so jezikovno mimetični, kar seveda takoj spomni na jezikovne plasti v *Osmem poverjeniku*, ob kar se spotaknejo drugi komentatorji. V teh delih Baretić v roman lucidno vtke avtopoetične in avtoreferenčne dele, poleg tega pa se dotakne tudi recepcije svoje proze, ki se nikakor ne more otresti primerjanja s prvim romanom in vrednotenja skozi prizmo njegove branosti in nagrajevanosti. Mimetični so tudi komentarji na blogu, ki posnemajo »forumščino« z vsemi njenimi diskurznimi značilnostmi in zatički.

Zoky pravi:

Poln hotel kurb, pa nič seksa!?!?!? O čem pa ti pišeš, človek?! Daj meso, madona, če si se že lotil tega [...].

Torcida pravi:

Ma kakšen seks, Zoky, kej ne kapiraš, da se gre o tipčku, ki je star deset let? Kakšen seks?!

Bravo, stari, vse je super, še posebi tisti Zele, perfektno si ga snel, jaz sem z enim takim, čist takim, debel, piflar, karate je treniral, tekvando pravzaprav, smotan pa sto na uro, hodil v srednjo, na Nazorja v Splitu. A se tud tvoje dogaja v Splitu al kje? Je to hotel Park? Sem slišal, da je tam neki časa bil kurbnhaus. Čaki, ne, nič ne odgovarjaj, ti kar šibaj naprej!

Tamia pravi:

Ne sam šibaj, ampak hiter šibaj! Ej, tri tedne si rabil za deset strani! Sem tud sama začela verjet, da to res piše Julio z drugim nickom, pol sem pa p tej počasnosti vidla, da ne. Kr poglej, v času, ki si ga ti porabil za deset strani, je on napisal tri kratke zgodbe, in vsaka ima vsaj dvajset strani.

Mene dialogi ne motjo. Sam se bojim, da tud ti ženske obravnavaš koker tvoji liki. Vse razen svetnice mame. Prasci moški! :)))

Nemo pravi:

Mein se zdid a bo tule še fanj črno ratalo. Pazi na tajmign! Julio, zbriš ten avijakše kretene takoj koj ih vidiš, kaj sploh iščejo na takih bloigh? Tamia, nisme glih čistp repričan, da tega vsen0o ne piše Julio sam, bojis e dajlše forme pan as mal za nosv leče. ;) (Baretić 2011: 45.)

Tudi hrvaška literarna kritika se je ob *Hotelu Grand* spomnila *Osmega poverjenika* in se rada obregnila ob »ponavljajoče se vaje v slogu«, kar je v romanu anticipirano v komentarjih na blogu, predvsem v delih, kjer se razpravlja o jeziku (na primer »Si pa pospešil, pravi Hamilton. Najbrž, nhf, ker si začel po malem jemati – malo Tomiću, malo Jergoviću, s to karikirano transkripcijo bosanščine in slabe angleščine si pa prozoren, da se skoz vidi! A mogoče ciljaš na kake nagrade? Ej, menda ti je ja jasno, da je ta štos plesal samo eno poletje, in da je do amena neumno, pa tudi škodljivo za samega sebe, zdaj igrati na to karto. Malo polikaj, če nočeš, da te vsi živi spljuvajo. Tisti del z očetom pa tako štrli iz celega teksta, da ti najresneje svetujem – zbriši.« (Baretić 2011: 123–124)) in o temah, ki so že »porabljene« (»Če je Džubran pel o oljki, a to pomein, da ne sme nihče več? A se ne sme nihče drug ukvarjat z, na primer, profesorsko pedofilijo samo zato, ker je Ferić o tem napisal oldlično knjigo?!« (Baretić 2011: 124)).

Kaj imajo skupnega v *Hotelu Grand* eksplicitno imenovani na primer Zoran Ferić, Boris Dežulović, Emir Imamović Pirke, Ante Tomić, Miljenko Jergović in implicitno prisotni na primer Miroslav Krleža (Filipova vrnitev na »kraj zločina«) in Antun Gustav Matoš (Dominikovo parafraziranje njegove pesmi *Tolažba las*), če navedem samo nekaj omenjenih avtorjev? S pomenskimi polji, ki jih priključijo omembe njihovih imen, dopisujejo metabesedilne in medbesedilne sloje Baretićevega romana. Teh je logično največ v blogerskem delu *Hotela Grand* in z njimi (lahko) ima bralec veliko veselja. Pravzaprav je kljub zapletenim in težkim temam v *Hotelu Grand* kar veselo, saj zna Baretić pripovedovati na videz preprosto, hkrati pa intrigantno in humorno. Poleg tega se ne končajo vse zgodbe tragično ali nesrečno. Unproforjev polkovnik Jimenez na primer najde ljubezen svojega življenja (pomenljivo pa je, da se srečno konča zgodba tistega, ki mu tudi sicer v življenju ni hudega).

Sklep

Bralska in kritiška recepcija romanov *Osmi poverjenik* in *Hotel Grand* priča, da imata v slovenskem prevodnem literarnem sistemu kot podsistemu nacionalne literature podobno mesto kot v hrvaškem literarnem sistemu, *Osmi poverjenik* se med drugim večkrat znajde na seznamu bralne značke za odrasle. Oziroma kot lahko beremo na forumu *Knjižni molji in pravopis*: »Osmi poverjenik je bil več kot prima. Kaj pa ta knjiga? Priporočate?«, »Meni se je zdelo kar ok, a daleč od Osmege poverjenika.«, »Zadnja jutra prenočujem (prejutrujem ☺) v Hotelu Grand in uživam!!«, »Meni je Grand bolj všeč kot Osmi poverjenik. Priporočam!«

Viri

- BARETIĆ, Renato, 2003: *Osmi povjerenik*. Zagreb: AGM.
- BARETIĆ, Renato, 2006a: *Osmi poverjenik*. Prev. Đurđa Strsoglavac. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- BARETIĆ, Renato, 2006b: Pisec splošne prakse. Ljubljana: *Paralele*, 10. 6–12.
- BARETIĆ, Renato, 2011: *Hotel Grand*. Prev. Đurđa Strsoglavac. Ljubljana: Modrijan.
- Knjižni molji in pravopis. <<https://med.over.net/forum5/viewforum.php?f=33>>.
- БАРЕТИЌ, РЕНАТО, 2005: *Осмоиот повереник*. Prev. Gligor Stojkovski. Скопје: Култура.

Literatura

- GROSMAN, Meta (et. al.), 1997: *Književni prevod*. Ljubljana: ZIFF.
- KOSMOS, Iva, 2011: »Jaz sem antiblogalist, ne antiglobalist!«, intervju z Renatom Baretićem. Ljubljana: *Dnevnik*. <<https://www.dnevnik.si/1042441683>>.
- LESNIČAR - PUČKO, Tatjana, 2000: Iščejo se jeziki junakov. *Dnevnik*, 327, 16.
- LOKOTAR, Kruno, 2006: Spremna beseda. Renato Baretić, 2006: *Osmi poverjenik*. Prev. Đurđa Strsoglavec. Ljubljana: Mladinska knjiga. 237–239.
- PROSPEROV NOVAK, Slobodan, 2004: *Povijest hrvatske književnosti IV (Suvremena književna republika)*. Split: Slobodna Dalmacija / Marijan tisak.